

ЩОДО ПИТАННЯ ПЕРІОДИЗАЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Новицький А.М.

*(кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, начальник відділу
НДЦ ПО Національного університету ДПС України)*

Анотація: В статті розглядаються питання теоретичного осмислення періодизації правового регулювання формування інформаційного суспільства в Україні.

Ключові слова: інформаційне суспільство, правове регулювання.

Annotation: In article author describes different questions about theoretical aspects of periodization of legal regulation of information society formation in Ukraine.

В Україні 2011 рік проголошено Роком освіти та інформаційного суспільства, що підтверджує необхідність на державному рівні формування нових суспільних відносин, притаманних саме інформаційному суспільству.

Аналізуючи наукові теорії, в основу яких покладено дослідження інформаційного суспільства, можна відзначити зацікавленість науковців у дослідженні передумов, та фактичних досягнень сучасної цивілізації, які характеризують особливості нової суспільної формації. Цілий ряд вчених говорять про неминучі зміни у суспільному житті, характеризуючи їх глобальний вплив. В даному аспекті досить чітко висловлюється К. Беляков, який зазначає, що найбільш розвинені країни вже піднялись на перші сходинки інформаційного суспільства. Розуміння важливості створення такої суспільної формації веде до істотних трансформацій у системі сучасних культур. В міру поглиблення усвідомлення, цей факт все більше буде ставати надбанням масової суспільної думки [1].

Процес формування та подальшого становлення інформаційного суспільства як нової формації суспільних відносин є досить тривалим процесом, який залежить від багатьох факторів, серед яких є теоретичні розробки, дослідження даної проблематики в різних сферах науки.

Метою даної статті є встановлення певних загальних тенденцій правового регулювання становлення інформаційного суспільства в Україні та визначення специфічних підходів до даного процесу. Саме через аналіз конкретних періодів становлення інформаційного суспільства ми зможемо встановити спільні та відмінні особливості, підходи та політику держави в питаннях пов'язаних із розвитком суспільних відносин, формуванням інститутів притаманних інформаційному суспільству.

Поняття інформаційне суспільство було сформовано науковцями в середині минулого століття. Більшість учених, аналізуючи зміни, що відбуваються у суспільних відносинах, відмітили необхідність обґрунтувати нові концепції розвитку суспільства. Досить багато різних підходів щодо визначення основних складових і напрямів подальшого розвитку було застосовано в наукових дослідженнях. Були також застосовані досить різні підходи щодо узагальнення концепції розвитку.

Становлення в процесі історичних змін суспільство – як відзначає В. Щербина – називали по-різному: постіндустріальним (Д. Белл) або інформаційним (М. Масуда), мережевим (М. Кастельс), або постеконічним (Г. Кан, В. Іноземцев), суспільство постмодерну (А. Етціоні) або радикалізованого модерну (Е. Гіденс), посткапіталістичним (Р. Даредорф), постісторичним (Р. Сейденберг), суперіндустріальним (О. Тофлер), технотронним (З. Бзежинский), постбуржуазним (Дж. Лихтхайм) та деякі інші [2]. Відповідно, і підходи щодо наукового осмислення цих змін були різними.

“До поняття інформаційного суспільства необхідно відносити не тільки і не стільки соціальні наслідки широкого розповсюдження інформаційно-телекомунікаційних технологій, але ті принципово нові можливості, які з'являються у людства при переході на

цю стадію розвитку”, – відзначає професор І.С. Мелюхін [5]. Отже можна стверджувати про підвищений інтерес наукової спільноти до сучасної проблематики інформаційного суспільства, його інститутів, ознак, форм і способів реалізації нових суспільних відносин.

Досліджуючи правове забезпечення становлення окремих інститутів інформаційного суспільства необхідно визначити і періоди їх становлення. Тому періодизація розвитку інформаційного суспільства дозволить нам виявити основні тенденції зародження інститутів і дослідити їх розвиток в історичній ретроспективі.

Питаннями періодизації становлення інформаційного суспільства займався російський учений В.Л. Іноземцев.

Крістофер Мей, досліджуючи розвиток інформаційного суспільства як нової ери визначає три періоди розвитку:

- з 1962 до середини 70-х років – наукові дослідження;
- з кінця 70-х до початку 90-х, – період коли інформаційно-комунікаційні технології активно впроваджувалися в багатих і розвинених країнах світу;
- теперішній період, коли дослідження інформаційного суспільства зосередженні на потенціалі та перспективі Інтернету [3].

При дослідженні становлення економічних відносин в інформаційному суспільстві, на прикладі найбільш розвинених економік зарубіжних країн, Макарова М.В. запропонувала таку періодизацію.

Перший етап утворення інформаційного суспільства продовжувався до кінця 1970-х років і характеризувався тим, що економічний розвиток західного світу у ці роки, з одного боку, вимагав суттєвого споживання основних сировинних товарів, а з іншого – закладав основи високотехнологічної економіки знань, зі значним скороченням застосування останніх на основі оптимізації ресурсоемних технологій.

Другий етап (1980 – 1990 роки) відзначався двома тенденціями: перший – науково-технологічний прогрес вимагав значних інвестицій за рахунок скорочення поточного споживання, що відобразилося в домінуванні у США і Великій Британії неоконсервативної соціально-економічної політики, яка передбачала ліквідацію малоефективних виробництв і забезпечення існування корпоративних лідерів; другий – економічному домінуванню постіндустріальних країн Північної Америки і Західної Європи стали загрожувати індустріальні країни азіатського регіону, які орієнтувалися на масове промислове виробництво, але із безпрецедентним застосуванням можливостей наукоємних технологій. Японія, обравши індустріальну парадигму, продемонструвала світу переваги своєї взаємодії з постіндустріальним світом. Саме через це подібний шлях розвитку обрали й інші країни Південно-Східної Азії: Сінгапур, Тайвань, Гонконг, Південна Корея.

Третій етап становлення інформаційного суспільства охоплює період з 1990-х років до теперішнього часу. У ньому загострилися проблеми багатьох суспільних формацій, ілюстрацією чого стали японський фондовий крах, розпад СРСР і обрання частиною пострадянських країн шляху розвитку, зорієнтованого на Захід; значне погіршення становища країн, що розвиваються; системна криза в Азії, що зруйнувала сподівання південноазіатських “тигрів” на лідерство у світовій економіці.

З початку цього етапу спостерігається декілька тенденцій розвитку економічної ситуації у західному світі:

- були реально зняті сировинні і ресурсні обмеження господарського розвитку завдяки застосуванню новітніх технологій;
- значна частина населення інформаційно розвинених країн зайнята у створенні високотехнологічних товарів і послуг, що обмінюються на сировину і промислові товари, виробництво яких винесено в інші країни;
- в інформаційному суспільстві економічне зростання набуває нової якості через те, що найефективнішою формою накопичення стає розвиток кожною людиною власних

здібностей, а найприбутковішими інвестиціями – інвестиції до людини, її знання і хист [4].

Досить аргументована періодизація розвитку та становлення інформаційного суспільства, за основу якої взято економічний розвиток суспільних відносин. Розглянемо можливість періодизації розвитку та становлення інформаційного суспільства, взявши за основу правове забезпечення становлення інформаційного суспільства в світі та, зокрема, в Україні.

Перший етап (до вісімдесятих років двадцятого століття), – етап розвитку наукового осмислення та відповідного оформлення через доповіді, звіти, наукові записки. Етап характеризується усвідомленням провідними науковцями світу нової парадигми суспільних відносин і зміни акценту розвитку від енергозатратних промислових підприємств у напрямі більш економічних, цифрових, електронних інформаційних технологій. Найбільш яскравими доказами даного періоду є доповідь японського професора Ю. Хаяші. Приблизно одночасно було підготовлені роботи американського вченого Деніела Белла, який у 1974 році підготував своє дослідження “Прихід постіндустріального суспільства”, в якому він передбачає, що нове постіндустріальне суспільство ґрунтується на теоретичному знанні, яке є його визначальним принципом, джерелом інновації та формування політики.

Другий етап (до 2000 року) характеризується тим, що провідні держави в сфері розвитку телекомунікаційних мереж створюють державні програми розвитку суспільних відносин у зазначеній сфері та розробляють концепції подальшого розвитку інформаційних відносин. У цей час було підготовлено та затверджено План дій адміністрації США в галузі Національної інформаційної інфраструктури (1993 рік), у 1994 році було прийнято план дій “Європейський шлях в інформаційне суспільство”. У 1995 році на підставі загальноєвропейського плану дій було прийнято аналогічний документ у Фінляндії, а в 1996 році і в Німеччині.

Третій етап (2000 – 2005 роки) – етап утвердження інформаційного суспільства як пріоритетного напрямку розвитку світової спільноти. У червні 2000 року була прийнята Окінавська Хартія Глобального Інформаційного суспільства. У 2000 році був підписаний Меморандум про взаєморозуміння між Генеральним Директором з питань інформаційного суспільства Європейської Комісії та Державним комітетом зв’язку та інформатизації України щодо розвитку Інформаційного суспільства.

За цей період підготовлено та проведено два міжнародні Саміти на найвищому рівні (2003 та 2005 роки). Прийнято цілий ряд міжнародних документів, які декларують основні напрями розвитку інформаційного суспільства та визначають пріоритети правового регулювання таких відносин.

Четвертий етап (після 2005 року по 2009/10 роки) характеризується розробкою державних концепцій та нормативних документів щодо закріплення в національному законодавстві основних принципів, задекларованих на Міжнародному Саміті, проведеному в 2003 році в Женеві та в 2005 році в Тунісі.

П’ятий етап (сучасність) характеризується підвищеною увагою до розробки нормативно-правових актів забезпечення окремих інститутів інформаційного суспільства.

На нашу думку, така періодизація розвитку інформаційного суспільства, в основі якої є правове забезпечення становлення та розвитку інформаційного суспільства, є більш вдалою та визначає основні історичні елементи, які пройшло суспільство в своєму розвитку в зазначений період.

На основі досліджень суспільних відносин у сфері правового регулювання формування інформаційного суспільства та визначених спільних рис змін, притаманних окремим етапам такого розвитку, було проведено схематичну періодизацію розвитку та становлення інформаційного суспільства.

Загальний розвиток інформаційного суспільства неможливий без сформованих окремих інститутів, притаманних цьому суспільству. Обов’язковими умовами виникнення

інституту є сформований економічний базис, соціальний фундамент і основа суспільних відносин, які будуть сприйняті суспільством в цілому або певною групою осіб, та в подальшому виражені в особливих, об'єднаних в одну групу, як правило, зовнішніх нормативно-врегульованих відносин. Відповідно, формування інституційних відносин зумовлене необхідністю їх врегулювання у певній визначеній сфері. І як чітко видно із запропонованої нами системи періодизації, саме формування суспільних відносин пов'язаних із окремими інститутами притаманними інформаційному суспільству на певних етапах їх розвитку, і вказують на специфічні особливості кожного конкретного періоду.

Література.

1. Беляков К. І. Інформатизація в Україні : проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення. [монографія] / Беляков К.І. – К.: КВІЦ, 2008. – 576 с.
2. Щербина В. Информационное общество в контексте коммунитарно-либертарной альтернативы: понятийный аспект / В. Щербина // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2004. – №4. – С. 158–171.
3. Май Крістофер. Інформаційне суспільство. Скептичний погляд / Май Крістофер; пер. з англійської. – К. : “К.І.С.”, – 2004., – С. 4.
4. Макарова М. В. Становлення цифрової економіки постіндустріального суспільства : дис. ... доктора економічних наук : 08.02.02 / Макарова Маріана Володимирівна. – К., 2006. – 471 с.
5. Мелюхин И. С. Концепция «Информационного общества» / И. С. Мелюхин // Информационное общество, 1998. – вып. 6. – С. 20 – 22.